

КОГНІТИВНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Формування іншомовної комунікативної компетенції — це складний багаторівневий процес, успішність якого критично залежить від злагодженої роботи когнітивних механізмів сприймання, обробки та продукування мовлення. У сучасній лінгводидактиці, особливо в контексті підготовки до міжнародних іспитів (IELTS, TOEFL, PEIC), комунікативна компетенція розглядається не просто як сума знань, а як інтегрована здатність до ефективної взаємодії. Якість усного мовлення при цьому визначається швидкістю та правильністю внутрішніх операцій, а також стратегічною компетенцією — здатністю використовувати вербальні та невербальні стратегії для компенсації мовленнєвих девіацій або недостатнього лінгвістичного досвіду.

Фундаментальним підґрунтям комунікативної компетенції виступає пам'ять, яка функціонує як «інформаційна база діяльності» [2, с. 14]. Система пам'яті охоплює довготривалу пам'ять, що забезпечує зберігання знань про лінгвістичний код, правила декодування та стійкі установки, а також короткотривалу пам'ять. Остання реалізується через сенсорний рівень (збереження сліду-стимулу) та оперативний рівень (активне введення та вилучення даних із довготривалого сховища). Особливу роль відіграє мнемічна спрямованість: якщо довільна пам'ять фокусується на свідомому аналізі одиниць, то мимовільна пам'ять демонструє вищу продуктивність (до 70% засвоєння), коли іноземна мова виступає не як об'єкт вивчення, а як засіб досягнення комунікативної мети в межах певної діяльності [4, с. 25]. Ця інформаційна база безпосередньо живить мовленнєвий «Лексикон» у процесі генерації висловлювання.

Процес трансформації мовленнєвого наміру у вербальну форму описується через моделі породження мовлення. Згідно з концепцією С. Ніколаєвої, реалізація висловлювання проходить чотири етапи: мотивація, виникнення задуму (плану-програми), безпосередня реалізація та зіставлення результату з початковою інтенцією. Цей цикл інтегрується з інкрементальною моделлю В. Левелта, що деталізує роботу трьох ключових модулів:

- Концептуалізатор: структурує ідеї у довербальне повідомлення, спираючись на знання про світ та ситуативний контекст.
- Формулятор: здійснює граматичне та фонологічне кодування. Він звертається до «Лексикону» — сховища декларативних знань, що містить леми (семантичні параметри) та морфологічні форми. Швидкість доступу до лексикону є визначальним фактором плинності (fluency) мовлення.
- Артикулятор: перетворює сформований фонетичний план у зовнішнє мовлення через роботу мовленнєвого апарату [1, с. 82].

Психофізіологічний аспект говоріння базується на специфічних механізмах, що забезпечують динаміку комунікативного акту:

- Відтворення (репродукція): повне або часткове використання засвоєних одиниць; повна репродукція передбачає вживання штампів, часткова – передачу змісту в оновлених формах.
- Вибір: селекція лексем та граматичних структур відповідно до комунікативної мети.
- Комбінування: створення нових сполучень із відомих компонентів, що є основою креативності мовлення.
- Конструювання: побудова висловлювань на основі абстрактних моделей та аналогій, що існують у когнітивній системі мовця.
- Прогноз (антиципація): передбачення структурного оформлення фраз та смислового завершення ситуації на випередження.
- Дискурсивність: здатність оцінювати ситуацію та миттєво реагувати на зворотний зв'язок, що прямо корелює зі стратегічною компетенцією. [3, с. 144].

Отже, когнітивна готовність до іншомовної комунікації є результатом повної автоматизації внутрішніх психолінгвістичних операцій – від етапу планування до артикуляції. Тільки за умови злагодженості всіх компонентів, де пам'ять забезпечує миттєвий доступ до лексики, а механізми прогнозування та вибору працюють випереджаюче, стає можливим досягнення високого рівня комунікативної компетенції, необхідного для успішної життєдіяльності в іноземному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Levelt W. J. M. *Speaking: From Intention to Articulation* / W. J. M. Levelt. – Cambridge, MA : MIT Press, 1989. – 512 p.
2. Гуменюк Г. Аналіз властивостей пам'яті та їх специфіки: системний підхід / Г. Гуменюк // *Психологія і суспільство*. – 2011. – № 3. – С. 136–145.
3. *Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник* / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
4. Саєнко Н. Вдосконалення механізмів пам'яті в процесі вивчення іноземних мов / Н. Саєнко // *Наукові записки*. – 2014. – Вип. 12. – С. 124–127.